
M. L. West, **The Hymns of Zoroaster: A New Translation of the Most Ancient Sacred Texts**, New York: I.B. Tauris, 2010, 182 s.

Bir dine, bir geleneğe ait kutsal metinlerin başka bir dile çevirmek her zaman asıl anlamın yitip gitmesine yol açabilecek yahut mütercimin kendi ön yargılarını ve düşüncelerini istemeden de olsa metne yansımaları sağlayacak riskler taşımaktadır. Fakat çeviriye konu olan metnin dilinin çok eski olması ve artık yaşamayan bir dille yazılmış olması durumu daha da zorlaştırmaktadır. İşte Mecusi geleneğinin kutsal metin külliyatı Avesta içerisinde, gelenek tarafından Zerdüş'te atfedilen ve dilbilimsel açıdan bu edebiyatın en kadim metni sayılan ve on yedi bölümden oluşan Gatha, çeviriye dair bütün zorlukları içermektedir. Zira metnin şiirsel dizimi ve bütüncül bir dini söylemi sunmaktan uzak oluşu bu güçlüğü'nün nedenleri arasında sayılabilir.

Avesta içerisindeki Gatha bölümleri, Fransız seyyah Anquetil Du Perron'dan sonra Oryantalist algının Doğu üzerindeki merakının tezahürü olan *Sacred Books of East* serisi içerisinde tam olarak çevrilmiştir. XX. yüzyılın başlarındaki bu çeviri faaliyetinden sonra Mecusiliğin kurucu figürü Zerdüş'te atfedilen Gatha birçok çeviri çalışmasının nesnesi olmuştur. Son olarak tanıtımına yer verdiğimiz West'in çalışması, Batı algısının yansıdığı Gatha çevirilerinin son halkasını oluşturmaktadır.

Eser, öncelikle konunun önemini, Mecusi geleneğinde Zerdüş'ün ve Gatha metinlerinin yerini ve değerini ele alan bir girişle başlamaktadır. Burada Zerdüş'ün hayatından Mecusi kutsal metin edebiyatının tasnifine değin genel bir bilgilendirme yapılmaktadır. Burada West, Gherardo Gnoli ve Mary Boyce gibi Batılı araştırmacıların teolojik ve liturjik açıdan İndo-İran dini geleneği anlayışını tekrar etmekte ve doğrulamaya çalışmaktadır. Bu tasavvur, Avesta ile erken dönem Hint kutsal metin edebiyatını yansıtan Veda'lar arasında bir köken birliğini öngörmekte ve Sanskritçe ile Avestaca arasındaki dil benzerliğinden hareketle temelde bu iki edebiyatın

tek bir kaynağa dayandığını varsaymaktadır. Aslında bu Zerdüş'tün yeni bir dini öğreti getiren bir peygamberden çok, onun mevcut geleneği yeniden ele aldığına ve bir reformist gibi ıslaha giriştiğine dair söylemin temellerini oluşturan iddialardandır. Bu bağlamda yazar, Avesta edebiyatındaki kavramları, Veda edebiyatındaki kavramlarla ilişkilendirerek tanımlamaktadır. Aslında bu Batılı algı, Veda edebiyatında iyi ve kötü yahut savaşçı tanrılar arasında çok da net olmayan bir dualite anlayışının Zerdüş'ten tarafından sistemli bir hale getirildiğini varsaymaktadır. İşte bu noktada yazar, bu söylemi tekrarlarcasına, Veda'larda kozmik prensip olarak kabul edilen Rta tasavvurunun, Avesta edebiyatında adalet ve kozmik düzen ilkesi Aşa kavramsallaştırılmasıyla yeniden tezahür ettiğini ifade etmektedir (benzeri tanımlamalar için bkz. ss. 9-16, 42).

Batı dillerine çevrilen Avesta ve özelde Gatha metinlerinde, yapılan ilk çevirilerden bu yana sıkça tekrarlanan ve teolojik bir yarınsamaya yol açan filolojik bir hataya West de burada düşmektedir. Kutsal metinlerde, çevrilmesi mümkün olmayan, çevrildiğinde kapsadığı anlam halelerini yitiren ve zengin kavramsal çerçevesine karşın tek bir sözcükle çevirilerek sığlaşan anahtar kavramlar vardır. İşte bu temel kavramlar aslında dini edebiyatın gerçekte neden bahsettiğini ve neyi kastettiğini bize sunmaktadır. Buna karşın birçok Batılı mütercim, Gatha metinlerindeki bu kavramları çevirerek vermektedir. Bunun da ötesinde kutsal metin içerisinde aynı kavramın farklı anlam türevlerine yer verilmesine karşın, çeviri de tek bir kelimenin kavram için kullanılması metni yalın ve tek anlamlı bir hale getirmektedir. Burada da mütercim, Avesta edebiyatında Ameşa Spenta olarak bilinen ve tanrı Ahura Mazda'nın en yakınında tasvir edilen örneğin Vohu Manah'ı "iyi düşünce" olarak çevirmektedir (ss. 23, 39, 41). Halbuki "iyi düşünce" Gatha metinlerinde tek bir anlama sahip olmayıp bazen tanrı Ahura Mazda'nın bilme ve algılama sıfatı gibi kullanılırken bazen de insanın iyiye mütemayil düşüncesi için söz konusu edilmektedir. Benzer şekilde tanrı Ahura Mazda da düşünceli efendi anlamında "Mindful Lord" olarak çevirmektedir (mesela ss. 39, 43). Oysa

Mecusi geleneğinin temel anahtar kavramı olan tanrı Ahura Mazda'nın oldukça sığ bir tercümeyle sunulması, biraz önce bahsettiğimiz anlam kaymalarının da kökenini oluşturmaktadır.

Şiirsel bir dille sözlü olarak aktarılan ve Zerdüşt'ten çok sonraları yazıya geçirilen Gatha metinleri, anlaşılması oldukça güç bir yapıdadır. Bu açıdan birçok çevirmen kendisine has bir metot kullanılarak çeviriyi anlamlı kılmaya çaba sarf etmektedir. Zira yalın olarak çevrilen Gatha, anlaşılması güç cümleler yığını andırmaktadır. Bu nedenle çeşitli yöntemlerle mesela dipnotla veya metnin her cümlesine karşılık gelecek bir açıklamayla bu sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda West, kendisine uygun bir yöntem belirlemek adına Jacques Duchesne-Guillemin'in *The Hymns of Zarathustra* (1952) eserindeki çeviri metodunu benimsediğini ifade etmektedir (s. 36). Duchesne-Guillemin, her Gatha bölümünde çevirdiği cümleyi ve onun açıklaması sayılabilecek ifadeleri karşılıklı sayfalarda vermektedir.

West'in çevirisinde Avesta edebiyatı içerisinde Gatha'dan en eski metin olma özelliğine sahip Yedi Bölümlü Yesna (Yasna Haptanghaiti) metnine yer vermesi, onun çalışmasını diğer Gatha çevirilerinden ayıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. West, bu metnin Zerdüşt'ten hemen sonra tasnif edildiğini ve aslında Gatha metinlerinde olmayan bir liturji sunduğunu düşünmektedir (s. 3). Oysa bir lituji metni olmasına karşın Yedi Bölümlü Yesna, Zerdüşt'ün Gatha ölçeğinde kurmaya çalıştığı teolojik yapılanmanın değişime uğradığı metin olarak belirmektedir.

Tercüme tekniği açısından bazı temel eksiklikleri bulunan bu çeviri çalışması, genel okur kitlesine hitap eden bir dil kullanmaya ve Gatha metinlerindeki karmaşık yapıyı basitleştirmeye çalışmaktadır. Fakat bu çaba, şu ana kadar yapılan birçok çeviride içine düşülen hataları tekrar eder görünmektedir. Bunun da ötesinde yukarıda söz konusu ettiğimiz Mecusi geleneğinin Batı aklıyla algılanmasının yoğun etkisini müşahade etmekteyiz.

Mehmet ALICI

(Arş. Gör., İÜ. İlahiyat Fak.)